Pierasyłka apłačana „ryčałtam“.

Цана асобнага нумару 15 гр.

№ 20. Вільня, панядзелак 31 сьнежня 1928 г. Год II.

РЭДАКЦЫЯ Й АДМІНІСТРАЦЫЯ:
Вільня, Новы Сьвет. Тургельская 22 кв. 3.
ПАДПІСКА: на год . . . . 6 зал
„ паўгоду . . . 3 „
на 3 месяцы . . 1 50 гр.
Заграніцу ўдвая даражэй.

НАРОД

ВОРГАН БЕЛАРУСКАЕ СЯЛЯНСКАЕ ПАРТЫІ.

ЦАНА АБЕСТАК:
Перад тэкстам . . . . 20 гр.
Сярод тэксту . . . . . 25 гр.
і па тэксьце. . . . 15 гр.
за радок дробнага друку.

Выходзе 4 разы у месяц.

Рэдакцыя „НАРОДУ“ жадае сваім чытаром шчасьлівага Новага Году.

У мінулым годзе.

Мінулы 1928 год быў адным з найцяжшых у жыцьцю Беларускага Народу ў Заходняй Беларусі.

Яшчэ раней—у 1925—26 гадох—беларуская інтэлігенцыя і народныя масы, пакрыўджаныя благімі адносінамі польскага ўраду, кінуліся усваёй большасьці гурмам у ўсходні маскоўска-бальшавіцкі бок. Праўда, ня ўсе гэты кірунак добра разумелі, у вялізарнай большасьці Беларусаў гэтым выражалася толькі ўтрата веры ў якое-колечы балей-меней нормальнае жыцьцё пад Польшчаю. Але вялікі кірунак з чужой орыентацыяй і ідэёлёгічнай залежнасьцяй стварыўся. Маскоўскія бальшавікі адразу захацелі з гэтага скарыстаць, думаючы ськіраваць беларускае жыцьцё ў маскоўскае рэчышча ды абярнуць беларускі народ у сваіх нявольнікаў. Тады значная часьць Беларусаў ахамянулася й адхінулася ад Маскоўшчыны, яны зразумелі, што, уцякаючы ад аднаго, нельга кідацца ў абыймы другога праціўніка, што вызваленьне і шчасьліваю будучыню беларускі народ здабудзе толькі пры сваёй незалежнасьці арганізацыйнай і ідэёлёгічнай.

Абароньнікам беларускага самастойнага жыцьця ўсход абвясьціў вайну на жыцьцё й сьмерць. Але беларускі рух аказаўся даволі дужым, каб устоіць проці маскоўска-інтэрнацыянальнай навалы, а шмат тых, што заблыталіся ў ейныя сеткі, патрапляла аслабаніцца зь іх.

Гэтая барацьба з усходам пры адначаснай барацьбе з палякамі стоіла беларускаму народу вялікіх жэртваў на выбарах у Сойм і Сэнат і па выбарах, але жэртвы гэныя ўратавалі беларускі рух ад паняволеньня яго чужынкамі. Вызваленьне ад чужых уплываў беларускага жыцьця ў значнай меры дапята. Дальшая праца мае ў блізкой будучыні зусім гэтае жыцьцё зрабіць самастойным. У 1929 г. галоўнай задачай беларускай дзейнасьці павінна быць гуртаваньне беларускіх нацыянальных сіл.

Побач з такім гуртаваньням павінна ісьці ўсестаронькяе тварэньне беларускага нацыянальнага жыцьця, грамадзкай дзейнасьці і нацыянальнай культуры ў усіх яе галінах.

Павінна быць зьвернена такжа асаблівая ўваго на вызваленьне з-пад чужой няволі беларускай праваслаўнай царквы і каталіцкага касьцёлу.

НАВІНЫ.

— *Агульная Зборка Беларускага Дабрадзейнага Т-ва* ў Вільні была 19 сьнежня ў памяшчэньню Віленскай Беларускай Гімназыі. Старое праўленьне ў складзе—Пяткевіч, Савіцкі й Марцінчык—ня могучы даць справаздачы, зусім на зборку не зьявілася. Зборка сконстатавала, што старое праўленьне нічагусенькі не рабіла. Новае праўленьне абрана ў складзе: А. Сакалова-Леканціха (старшыня), Я. Шнаркевіч, дыр. Міхалевіч, сьвяшч. А. Коўш, інж. Трэпка, В. Грышкевіч і А. Крук. У Рэвізыйнаю Комісыю абраны: Р. Астроўскі, В. Сіняўскі, Лукашэвіч, Галяк і М. Станкевічыха (двое апошніх—кандыдаты).

Агульная Зборка пастанавіла, каб усе сябры, што не заплацілі дагэтуль сяброўскай складкі, заплацілі яе да 15 студня 1929 г. Хто не заплаце, той будзе вылучаны з Т-ва.

Агульная Зборка адбылася пад старшынством грам. А. Луцкевіча.

— *Высяленьне І. Савіцкага.* „Kurjer Wileński“ (N 292) наказуе, што надовечы з граніцаў Рэчыпаспалітай Польскай выдалены І. Савіцкі, б. сябра Галоўнай Управы Т-ва Беларускай Школы. І. Савіцкага адвезьлі да граніцы. Паводле таго-ж „Kur. Wil.“ высяленьне сталася за ўчасьце І. Савіцкага ў нелегальнай зборцы дэлегатаў Т-ва Беларускае Школы.

— *Рэзультаты провакацыі інтэрнацыяналістых. 18-ёх вучнеў звольнена зь Беларускай Гімназыі ў Вільні.* Частыя авантуры кучкі вучнеў у Віленскай Беларускай Гімназыі, падвучаных інтэрнацыяналістымі, зьвярнулі на сябе ўвагу школьнай улады; асабліва пашкодзіла вучнем і Гімназыі дэмонстрацыйнае ўчасьце часткі вучнеў у нелегальнай зборцы дэлегатаў Т-ва Беларускае Школы 9-га сьнежня. Рэзультатам гэтага было тое, што віленскі школьны куратар звольніў зь Беларускай Гімназыі ў Вільні ажно асьмінаццацёх вучнеў, пераважна зь сёмай клясы. Калі звольненыя вучні дасталі аб сваім звальненьню паведамленьне ад куратара, яны імкнуліся арганізаваць протэстацыйныя вечы; з гэтае прычыны паліцыя іх арыштавала і назаўтрае яны пад канвоям паліцыі былі адпраўлены да сваіх бацькоў. Аднак некалькі звольненых вучнеў пакінены ў турме ў Вільні.

Факты звальненьня 18-ёх вучнеў, каторыя за гада паўтара або й за год былі-б ужо студэнтамі — гэта вялікая шкода ў беларускім грамадзкім жыцьцю. Віна за гэтаю шкоду ня гэтулькі самых вучнеў, нявыраслых і недаразьвітых, колькі віленскіх інтэрнацыяналістых зь іхнімі „Працамі“; яны падвучалі на авантуры вучнеў і іх тут галоўная віна.

— *Арцыбіскуп Ялбжыкоўскі забараніў каталіком належыць да Б. Хр. Дэмократыі.* Аказуецца, што віленскі арц. Ялбжыкоўскі ня толькі ксяндзом забараніў належыць да Беларускай Хрысьціянскай Дэмократыі, але і ўсім каталіком; забараніў ён так сама каталіком чытаць „Bieł. Krynicu“. Адначасна Ялбжыкоўскі загадаў прачытаць ягоны забарон пробашчам па ўсіх касьцёлах. Запраўды гэты забарон ёсьць чымсь дагэтуль нячуваным і ськіраваны бяссумлеву проці ўсяго беларускага народу. Чарнасоценны арцыбіскуп абвясьціў Беларусом вайну на жыцьцё й сьмерць. З прычыны гэтага забарону Беларуская Хадэцыя выдала адозву, заклікаючы да супакою й вытрываласьці; адначасна Беларуская Хадэцыя зьвярнулася із скаргай да папежа ў Рым.

— *Да чаго даводзе чарнасоценная палітыка арц. Ялбжыкоўскага?* Віленскі каталіцкі арцыбіскуп Ялбжыкоўскі ўсё робе дзеля нацыянальнага зьністажэньня Беларусаў-каталікоў. Усё ў яго ёсьць толькі спосабам дзеля палячэньня. Між іншым Ялбжыкоўскі не дазваляе ксяндзом хрысьціць дзеці ў беларускай мове. З гэтае прычыны некаторыя Беларусы-каталікі, ня хочучы каб іхняя вера і іхняе дзяцё служыла спосабам да палячэньня, адкладаюць хрэст сваіх дзяцей. Калі арц. Ялбжыкоўскі перастане зьдзекавацца над Беларусамі?!

— *Далоў із старшынства.* Ад закладзінаў Беларускага Інстытуту Гаспадаркі й Культуры ў 1926 г. старшынёй ягоным быў Адам Більдзюкевіч. Гэты „вялікі“, няпрыступны „пан“ з радашкаўскіх мяшчан зусім ня здольны да арганізацыйнай працы, а сваёй хваравітай падазронасьцяй, драбязьлівай дэспотычнасьцяй ды праводжаньням сваіх асабістых мэтаў ён разьбіваў кожнаю работу. На шкоднасьць Більдзюкевіча даўно ўжо зьвярнулі ўвагу бліжшыя супрацаўнікі Інстытуту, але ён аставаўся на сваім месцу, бо падлыгаваў і меў плечы ў „вапякуна“ Інстытутам, чалавека болей учуцьцёвага, чымся разумнага. Напасьледак „пан“ Більдзюкевіч давёў Інстытут ледзве да сьмерці, прыйшлося навет уступіць пад лёто інвалідам адзінаю красу Інстытуту — памяшчэньне ля Астрабрамскай вул., а самым перанесьціся на Завальнаю 7. Тут ужо й „плечы“ здаліся і А. Більдз. прымушаны быў адмовіцца ад старшынства. Заступае старшыню цяпер у Інстытуце віцэ-старшыня.

— *Беларускі дэкляматар.* Нядаўна выйшла кніжка пад такім назовам апрацаваная С. С. Як сам назоў паказуе, у кніжцы забраныя вершы дзеля дэклямаваньня. Цана 1 зал.

— *Тарас на Парнасе.* Выйшла гэтае кніжкі новае выданьне, цана 25 гр.

ПРОТЭСТ

Беларускага Каталіцкага Студэнства Віленскага Ўнівэрсытэту проці Я. Э. Арцыбіскупа Ялбжыкоўскага, Мітрапаліты Віленскага.

Дня 10 сьнежня 1928 г. Я. Э. Арцыбіскуп Мітрапаліт Віленскі кс. Ялбжыкоўскі выдаў загад да верных каталікоў і духаўнікоў, забараняючы ім належаць да Беларускае Хрысьціянскае Дэмократыі ды выпісаваць, чытаць і пашыраць ейны ворган „Biełaruskaju Krynicu“.

Прычынай да гэтага кроку мелася быць недаведзеная ані Я. Э. Арцыбіскупам, ані кім іншым рэлігійная індыфэрэнтнасьць Б. Х. Д. і „В. Кг.“ ды іхняя падаўкасьць уплывам бальшавізму. Гэткі тавны спосаб абвінавачаньня ня можа здаволіць нікога. І пагатове не здаволіў ён беларускаю каталіцкаю інтэлігенцыю.

І дзеля таго беларускае каталіцкае студэнства бяз розьніцы палітычных пераканаьняў на надзвычайным сваім сходзе, скліканым ініцыятыўнай групай дня 15 сьнежня сёл., разгледзіўшы ўсю справу пастанавіла падаць да публічнага ведама ніжэйсказанае:

Беларускае каталіцкае студэнства з жалям глыбокім мусіць сьцьвердзіць, што рафінаваная цкаваньне ўсяго беларускага польскай прэсаю чарнасоценнага кірунку знайшла водгук і ў найвышшага ў нас сядня Дастойніка каталіцтва—Я. Э. Арцыбіскупа Мітрапаліта Віленскага.

Справа цэлая тым сумнейшая, што ўжыты спосаб хаданьня зь Беларусамі каталікамі разьлічаны толькі на адну людзкую несьвядомасьць і цямноту. Ня служа гэта да сьці нікому, тым балей афіцыяльным прадстаўніком каталіцкага хрысьціянства. Беларускім каталіком нельга бараніцца датуль, пакуль не падасца ім абвінавачаньне. На паданы ж закід індыфэрэнтнасьці рэлігійнай і бальшавізму ў імя праўды трэба сказаць пакуль-што гэтулькі: для Б. Х. Д. на беларускіх прасторах індыфэрэнтны ня справы рэлігіі, але польшчыны, калі апошняя хоча стацца ў нас сынонімам каталіцтва.

Што-ж датычыць бальшавізму, дык толькі хранічная безгаловасьць польскага шовінізму здольна на гэткія проці Б. Х. Д. выпады.

Усё сказанае прыймаючы пад увагу, а таксама знаючы да ўсіх дробязяў стан справы на мясцох, мы Беларусы каталікі, студэнты Віленскага Унівэрсытэту, бяз розьніцы палітычных перакананьняў закладаем перад цэлым цывілізаваным сьветам свой рашучы пратэст проці нясумленнага выкарыставаньня несьвядомасьці беларускага насяленьня. Усю-ж адказнасьць за насьледкі вышэй успомненага неразважнага кроку Я. Э. Мітрапаліты кс. Ялбжыкоўскага ўскладаем на яго самога.

Пры канцы зазначыць мусім, што не Б. Х. Д., але ўсе тыя, каму Б. Х. Д. ёсьць сольлю ў воку, хто Б. Х. Д. разьбівае, той разьлівае паміж беларускімі каталікамі духовую атруту рэлігійнага індыфэрэнтызму й бальшавізму.

За Агульны Сход Беларусаў Каталікоў Студэнтаў Віленскага Унівэрсытэту—

Прэзыдыюм Сходу:

Старшыня (—) *Тодар Куніцкі*,
студэнт мэдыцыны.

Сэкрэтар (—) *Станіслаў Станкевіч*,
студэнт гуманістыкі.

Сябра Прэзыдыюму (—) *Эдвард Крэчка*,
студэнт права.

Вільня, дня 15 сьнежня 1928 г.

Увага: Протэст гэты перасылаецца вышшым духоўным каталіцкім уладам.

ЛІСТЫ.

Інспэктар робе розныя перашкоды проці беларускае школы ў Панізьзю.

Пасьля даўгіх стараньнеў напасьледак Беларускі Гаспадарскі Зьвяз дастаў концэсыю на беларускаю прыватнаю школу ў в. Панізьзе Валожынскага пав. Але школьны інспэктар Валожынскага пав., Ставовы, адмовіўся зацьвердзіць вучыцеля Міхала Шакуна, аб другім-жа вучыцелю, Міхалу Азерскім, яшчэ цяпер паслаў паперу даведацца ў той інспэктарат, дзе нядаўна вучыў М. Азерскі. Ужо каля паўгоду, як Зьвяз падаў кандыдатаў, а інспэктар дагэтуль не пасьпеў паслаць паперы. Ведама, робіць гэтак, каб адцягнуць справу. З другога боку, інспэктар, каб удзержаць дзеці ў суседняй (у Валожыне) школе польскай, пачаў ім раздаваць дарма польскія падручнікі. Тойжа інспэктар стараецца заняць пад польскаю ўрадовую школу памяшчэньне ў Васіля Балашкі ў Панізьзю, каторага доўга ня прыймаў дохтар пад школу беларускаю, лічачы яго неадпаведным. Вось як з намі нягодна ходаюцца!

Валожынец.

Прачытаўшы, не зьністажай, але дай прачытаць другому.

Як карміць каровы.

Агульна ведама, што важнай прычынай малой малочнасьці нашых кароў узімку ёсьць благі іх дагляд: нястача падсьцілкі, сьцюжа ў хляве, а наўперад благі корм і мала яго. Навет тая карова, што паводле свае прыроды давала-б шмат малака, пры слабым корме дасьць яго мала, бо ня будзе мець патрэбнай колькасьці складнікоў да вытварэньня малака. Асабліва сёлета, калі ў шмат якіх ваколіцах краю збор сена, канюшыны, сэрадэлі ня ўдаўся і забралі іх меней за ранейшыя гады, асабліва важнай справай ёсьць прыгатова адпаведнага корму ўзімку жывёле.

З навукі аб кармленьню жывёлы ведама, што малочная карова патрабуе на свае жыцьцёвыя патрэбы й выробленьне малака ведамай колькасьці бялка, каторы ёсьць у рознай колькасьці ў васобных кармах. Колькасьць бялка, каторы карова мае дастаць, залежыць ад яе жывой вагі ды ад малочнасьці. Найбалей бялка маюць так званыя концэнтраваныя кормы, меней сена, канюшына й сэрадэля, зусім мала салома й асыпаніны.

Дзеля малой колькасьці сена сёлета, тым балей маем імкнуцца мець даволі корму концэнтраванага.

Што концэнтраваны корм аплачуецца, відаць з прыкладу, каторы прыводзім тутака ніжэй.

Кожны згодзіцца, што карова, каторай асновай кармленьня ёсьць сечка з малой прымешкай сена альбо канюшыны, зьесьць гэт'кага корму каля 16 кг. (пуд), але ня дасьць балей малака як 3 – 4 літры ў дзень, худзеючы адначасна.

Вылічым які будзе кошт такога „таннага кармленьня“ і які ягоны канчальны рэзультат?

Выдаткі:

16 кг. сечкі па	7 гр. —	1 зал. 12 гр.
2 кг. сена „	12 „ —	24 гр.
Разам		1 зал. 36 гр.

Даход:

4 літры малака па 30 гр.—1 зал. 20 гр.

Зь ліку выходзе, што страта ўдзень будзе каля 16 гр. або за 30 дзён каля 5 зал. Апрача таго, пры вышменаваным спосабе кармленьня, уся салома пойдзе на пошар, так што жывёла будзе стаяць на мокрым, што, як мы зацемілі, блага адбіваецца на малочнасьці. Гной будзе саломісты і будзе ён вельмі малой вартасьці.

Калі-б тэй самой карове, могучай даць каля 10 літраў малака ўдзень, даць ніжпададзенаю колькасьць корму, што вылічана на гэтаю колькасьць малака й пакрыцьцё жыцьцёвых патрэбаў жывёліны, гаспадар замест страты будзе мець даход.

Выдатак:

3 кг. сена	па 12 гр.	— 36 гр.
4 „ саломы	„ 7 „	— 28 гр.
1 „ лянной макухі	„ 50 „	— 50 гр.
8 „ бульбы	„ 10 „	— 80 гр.
1 „ вотрубаў	„ 30 „	— 30 гр.
Разам		2 зал. 24 гр.

Даход:

10 літраў малака ўдзень па 30 гр.—3 зал.

Як відаць з вылічэньня, даходу ўдзень будзе каля 80 гр. або ў месяц каля 25 зал. Апрача даходу пры вышменаваным кармленьню, у гаспадарцы стане саломы, гной будзе лепшы.

Цэны сёлета ў верасьні за 100 кг. асобных концэнтраваных кормаў былі гэткія:

Макуха лянная	53 зл.,	мае ў 1 кг.	272 гр. бялка
„ сонечнік.	51 „	„ „	324 „ „
Мука зоевая	53 „	„ „	460 „ „
Вотрубы	29 „	„ „	113 „ „

Ніжэй пададзеная табліччка паказуе колькасьці асобных кормаў, патрэбных на тое, каб карова вырабіла 1 літар малака, і цану іх.

КОРМ	Колькі трэба грамаў на 1 літр малака	Цана ў граш.	Бульбы грамаў	Цана	Разам кошт. 1 літра малака ў грашох
Лянная мак.	170	9,0	600	6	15,0
Сонечнік. „	140	7,2	750	7 1/2	14,7
Мука зоевая	100	5,3	900	9	14,3
Вотрубы	350	10,2	300	3	13,2

Бульбу можна замяніць падвойнай колькасьцяй буракоў. Трэба зацеміць, што з паміж вышменаваных концэнтраваных кормаў, апрача вотрубаў, макуха найдарожшая. З табліцы выходзе, што цяперака найтаньней абходзіцца кармленьне вотрубамі, але трэба спадзявацца, што нізкая цана на іх ня ўдзержыцца. Затое дзеля ўвядзеньня мыта на вывожанаю з Польшчы макуху, цана яе напэўна зьменшыцца і тады земляробам адчыніцца дарога да вялікай карысьці ад малочных кароваў пры належным іх кармленьню.

(„Tyg. Rol.”).

З ПОЛЬШЧЫ.

Мае быць паднята плата за правоз тавараў.

Міністэрства дарогаў разглядае цяпер плату за перавоз тавару па зялезнай дарозе, а такжа за правоз багажа. У сувязі з гэтым прадбачыцца павышэнь-

Ул. Ст. РЭЙМОНТ.

АБАРОНА ЗЯМЛІ

Друкуем прысланы нам пераклад адрыўкаў із твору Рэймонтавага „Chłopi“, каб пазнаёміць нашых чытароў з гэтымі творамі (Рэд.).

Каторагась дня раздалося па хатах:

— Немцы ў карчме папасуюцца!

— На Падлесьсе*) напэўна едуць — дагадаўся хтось.

— Няхай едуць із Богам!.. што вам да іх за дзела?—супакояваў другі.

Але якаясь несупакойная трывожная цікавасьць захапіла людзёў. Із садоў крычэлі гэтаю навіну, ля платоў станавіліся гаманіць аб ёй, а іншыя ў карчму пабеглі на ўзьведы.

І праўду казалі, пяць каламашак стаяла ля карчмы і ўсе на зялезных восех, на жоўта й сіне маляваныя, палатнянымі будамі накрытыя, з-пад каторых відаць былі жанкі і розныя гаспадарскія прылады, а ў карчме зь дзесяцёх Немцаў выпівала.

А здаравецкія былі мужчыны, шыракаплечыя й барадатыя, апрануўшыся ў гранатовыя вопраткі, із срыбнымі ланцугамі на сытых брухах, а морды, дык ажно блішчэлі ад добрае яды. Гергеталі штось із Жыдам.

Мужыкі цэлай кучай пасталі побач, крычачы гарэлкі, гледзячы й прыслухаючыся ўважне, але цяжка было зразумеці, хоць-бы адно слова. Адно Мацей, што із Жыдам патрапіў галгатаць, так штось да іх загаманіў, што ажно карчмар зьдзівіўся. Немцы адно пераміргнуліся паміж сабою і не адказалі, а потым і Рыгор, войтаў брат, сказаў ім якоесь нямецкае слова. Плячыма адвярнуліся да мужыкоў, пагукуючы паміж собку, бы тыя сьвіньне ля карыта рохкаючы.

— Толькі смаліць па гэтых сьвіных мордах!—сказаў зазлаваўшыся Мацей.

— Дручком бы ім бакі параўняць, дык як га прагукалі-б.

— Схаплю ўзагрудкі гэтага з краю, калі паваліе мяне, дык вы жарце.

Сунялі яго, бо й Немцы, быццам пачуўшы пастрашаньні, узялі барылку зь півам і борзда выйшлі з карчмы.

— Гэй, нямчугі, ня так сьпяшайцеся, нагавіцы патраціце!

— Сьвінюкі!—крычэлі за імі дзяцюкі.

Але зараз па іх ад'езьдзе Жыд прызнаўся парабком, што Немцы ўжо траха купілі Падлесьсе, што ўжо паехалі мераці колёнію, што цэлых пятнаццаць сем'еў асядзе на хваліварку.

— Мы тутака душымся на загонах, а Немцы будуць на валоках раскашавацца.

— Дык купі сам! Паварушы мазгамі, калі такі разумнік!.. — выкрыкаваў на Рыгора Сталюк Плошка.

— Хварэць іх бок! — клёў Мацей, стукаючы кулаком па стале. — Як засядуць на Падлесьсю, дык цяжка будзе і ў Ліпцах вытрываць — цьвердзіў ён, бо бываў у сьвеце і Немцаў добра знаў.

Ня верылі яму адразу, але, нягледзячы на гэта, уся вёска была ў клопаце; пачалі думаць: што б із таковага суседзтва магло б стаці благога Ліпцам?

А тут што дня пастухі й праходзячыя наказвалі, як на Падлесьсю зямлю ўжо мераюць, каменьне звозяць і студню капаюць.

Не адзін із цікавасьці пабег за млын да Волі, каб собскімі вачыма пераканаціся, ці праўду казалі.

Але, як запраўды ёсьць, цяжка было даведацца.

Прыціскалі каваля, бо зь Немцамі ўжо зьнюхаўся і коні ім каваў, але той выкручаваўся і ні тое, ні сёе не сказаў.

Толькі Рыгор, войтаў брат, пайшоў на ўзьведы і праўду выясьніў.

А было гэтак: пан быў вінен аднаму Немцу пятнаццаць тысячаў рублёў. Аддаць гатоўкі ня меў, а той яму за доўг хацеў забраць Падлесьсе і даплаціць яшчэ гатовымі грашмі. Пан быццам згаджаў-

*) Назоў аднаго двара ў Польшчы.

не тарыфу за правоз тавару й багажу па зялезнай дарозе. Гэтаю магчымасьць таксама адзначыў у соймавай комісіі рэфэрэнт міністэрства дарогаў.

Дымісыя мін. Мэйштовіча.

22 сьнежня міністар справядлівасьці, Мэйштовіч, вышаў у дымісыю. Прычына дымісыі—нязгоды зь іншымі міністрамі ў розных пытаньнях нутраной палітыкі.

Мэйштовіч быў у ўрадзе мужом даверу польскіх монархістых і наагул консэрватыстых, але хіба й пасьля ягонага выступленьня адносіны консэрватыстых да ўраду не зьмяніцца.

Мэйштовіч варочаецца на жыцьцё ў Вільню.

З дымісыі Мэйштовічавай трэба цешыцца, ён быў найзаўзятшым непрыяцелям Беларусаў, пры гэтым зусім непераборлівым у спосабах здушэньня беларускага руху.

Цар новым мін. справядлівасьці.

Новым міністрам справядлівасьці назначаны Станіслаў Цар, дагэтулешні віцэ-міністар у міністэрстве справядлівасьці. Мін. Ст. Цар—Пілсудчык.

Права аб новым судовым ладзе зь 1 студня.

Газэты наказуюць, што новы віцэ-міністар справядлівасьці пастанавіў увесьці новае права аб судовым ладзе зь 1-га студня 1929 г. Як ведама Сойм пастанавіў адрочыць увядзеньня гэтага права да 1 студня 1930 г. Але ўрад ліча, што яго абавязуе дэкрэт прэзыдэнтаў, прадбачачы ўвядзеньне ў жыцьцё права аб судовым ладзе зь 1 студня 1929, і што сойм гэтае права можа адпаліць толькі выдаўшы ўставу зьмяняючаю адносны дэкрэт прэзыдэнтаў.

Зьмена вайводы Бачковіча.

Наваградзкі вайвода, Жыг. Бачковіч, мае заняць становішча дырэктара самаўрадовага дэпартамэнту ў міністэрстве нутраных справаў.

Што дзеіцца у сьвеце?

Паўстаньне ў Афганістане.

Афганістанскі ўрад на чале із сваім шахам Аманулагам заводзе ў сваім краі эўропейскія парадкі. Нездаволеная эўропейскімі навінамі частка насяленьня падняла паўстаньне проці ўраду. Паводле апошніх вестак, урадовыя сілы перамагаюць, ім удалося адагнаць паўстанцаў ад сталіцы гаспадарства м. Кабулу.

Паводле дальшых вестак бітвы паміж урадовымі й паўстанскімі войскамі йдуць паміж Кабулам і Ялябадам. Паўстанцы ўзялі ў палон двох урадовых міністраў—заграничных справаў і скарбу; першага дзіржаць як закладніка, а другога растралялі.

Страшны выбух газаў у Лёндане.

20-га сьнежня ў Лёндане стаўся страшны выбух газаў. Ёздзішча вуліцы на прасьцягу паўвярсты зьністожана ад выбуху, быццам ад землятрасеньня. Сіла выбуху была такая вялікая, што падкідала ў паветра людзёў, каторыя былі тады на вуліцы.

Перагляд пляну Даўса.

Устаноўленая перамоўцамі контрыбуцыя ад Нямеччыны была пасьлей перагледжана й палегчана; быў прыпята плян Амэрыканца Даўса дзеля спагнаньня гэнае контрыбуцыі. Цяпер ізноў дзеля палягчэньня Нямеччыне сплаты контрыбуцыі мае быць і плян Дасаў перагледжаны. Паміж урадам Нямеччыны й урадамі 6-ёх гаспадарстваў рэпарацыйных (значыцца тых, што дастаюць ад Нямеччыны грошы сабе на рэпарацыю — направу) дайшло да паразуменьня ў справе ўтварэньня комітэту адумыслоўцаў, што мае перагледзіць плян Даўсаў.

Нямецкая прэса здаволена з дагэтулешняга паразуменьня аб пераглядзе пляну Даўсавага.

Рэвізыя ў альзаскіх аўтономістых.

Францыя ня мае супакою з прылучанымі да яе Альзасам і Лётарынгіяй, дзе жыве нямецкае насяленьне. Насяленьне гэтае дамагаецца аўтономіі. Ня так даўно быў працэс альзаскіх аўтономістых, пры гэтым засуджаныя дасталі амнэстыю. Нядаўна альзасец Бэнуа зрабіў пакушэньне на прокурора. Цяперака ў м. Страсбургу трэсьлі цэлы сьцяг павадыроў альзаскіх аўтономістых, каб даведацца, ці ня былі яны ў зносінах з Бэнуам.

Справа нацыянальных меншасьцеў на апошнім пасяджэньню Рады Лігі Народаў.

Апошняе паседжаньне Рады Лігі Народаў прайшло наагул вельмі супакойна й няцікава, але адна справа пад канец сэсыі Рады зьвярнула на сабе ўвагу прэсы і затрывожыла польскія палітычныя дзейнікі. Справаю гэтай, як і можна было спадзявацца, сталася палажэньне нацыянальных меншасьцеў.

Просьле таго як Японец Адатці скончыў чытаць даўгі рапарт аб скаргах горнашлёнскіх Немцаў на ўціск іх з боку Польшчы, папрасіў разам з польскім міністрам заграничных справаў, Залескім, слова і дэлегат Канады Дандыран. Апошні дастаў слова першым і зрабіў пропазыцыю аб зьмене дагэтулешняга спосабу разгляду скаргаў нацыянальных меншасьцеў, зьмене на не карысьць уціскаючых іх пануючых нацыяў. Рада зрабіла пастанову, што перагляд спосабу разгляданьня Радаю скаргаў нацыянальных меншасьцеў будзе на чародным пасоджаньню Рады Лігі Народаў у верасьні 1929 г.

Просьле дэлегата Канады прамаўляў польскі мін. Залескі, каторы апраўдаваўся ад нямецкіх закідаў. Мін. Залескаму надта востра адказаў нямецкі міністар заграничных справаў Стрэсэман, каторы паміж іншым заявіў, што Нямеччына не дазволіць, каб Немцаў крыўдзілі ў іншых гаспадарствах.

Польскія газэты пішуць, што пропазыцыя дэлегата Канады аб зьмене спосабу разгляду скаргаў нацыянальных меншасьцеў сталася ў паразуменьню зь Нямеччынай, каторая пры разглядзе гэтае справы на верасьнёвым 1929 г. паседжаньню Рады Лігі Народаў маніцца абвініць Польшчу ў благіх адносінах да нацыянальных меншасьцеў, каб гэт'кім парадкам не дапусьціць выбару дэлегата Польшчы нанова ў Раду Лігі Народаў.

Пры гэтым трэба заценіць, што Нямеччына сёлета 11 лістападу выдала ў сябе вельмі добрае права для нацыянальных меншасьцеў і гэтым забясьпечыўшы сябе ад нападаў з гэтага боку, можа абвінавачваць іншых.

Але польскае грамадзянства ня гэтулькі злуе гэтае імкненьне Нямеччыны да паніжэньня Польшчы, колькі тое, што ані французкі дэлегат (Брыян) на паседжаньні Рады Лігі Народаў, ані французкае грамадзянства пераз сваю прэсу не заступіліся за Польшчу. Польская прэса добра зазначае, што ў Брыяна і ў французскага грамадзянства жаданьне паразуменьня зь Нямеччынаю ёсьць большае, чымся зычэньне захаваць рэальнае значэньне саюзу з Польшчаю. З гэтае прычыны „Kur. Wileński" дадае, што „гэтыя — кажучы асьцярожне — шурпатасьці ў нашых (польскіх—Рэд.) адносінах з Францыяй павінны змусіць да рэфлексыі (раздумаваньня) вашыя ўрадовыя дзейнікі, а таксама ўсё грамадзянства, каторае сваю веру ў французскага саюзьніка апірае траха вылучне на сэнтыментах (пачуцьцю) і гістарычныя традыцыях, забываючы розьніцу, каторая дзеле цяперашнія мэты палітычныя Францыі ад ранейшых".

Да гэтага ўсяго можам ад сябе дадаць, што адносіны Польшчы да сваіх нацыянальных меншасьцеў, асабліва да меншасьці беларускай, запраўды нягодныя. Калі-б Польшча паправіла гэтыя адносіны, зьмяніла іх на справядлівыя, дык не патрабавала-б ані азірацца на Францыю ані баяцца Нямеччыны.

ЛІСТ ДА РЭДАКЦЫІ.

Грамадзяніне Рэдактару, дзеля праўды не адмоўся Ваша надрукаваці ніжэй пададзеных некалькі радкоў у сваім паважаным часапісе „Народ".

У № 53 „Bieł. Krynicy" П. І. (Пятроўскі І.) надрукаваў быццам ліст (корэспондэнцыю) зь Ліды пад назовам „Патрэбны толькі дзеячы, грамадзканазнаная людзі—гэта сырэц для абробкі". У гэным лісьце І. Пятроўскі кажа, што ён „будучы безработ-

---

ся, але й па купцоў пасылаў, бо Немец даваў толькі па сто дваццаць рублёў за дзесяціну. Пан адкладае як мага.

Але згадзіцца мусіць! У двары поўна Жыдоў, кожны за сваё крычыць! Казаў мне лясьнік, што ўжо каровы забраны за падаткі. Скуль-жа возьме заплаціць? Збожжа ўсё чыста на пні прададзена, лесу-ж цяперака, пакуль із намі судзіцца, сячы яму не дазволяць. Ня выкрупіцца ніяк і прадаць мусіць хоць-бы за абы што—правіў Рыгор.

— Гэт'кая зямля, па дзьвесьце рублёў за дзесяціну ня по шмат.

— Купляйце, прадасьць і яшчэ вам у руку пацалуе.

— Няго-ж, дарагі грош, калі яго няма!

— Немцы скарыстаюць, а ты, селявіне, палцы абліжуй.

Пагукавалі, уздыхаючы жалосьне. Смутак іх абхапляў. Ведама, шкада было такое зямлі, бо сумежная і ўрадлівая. Кожнаму згадзілася-б некалькі маргоў, кожнаму. Гэта-ж ужо ціснуліся на сваіх шнурох, бы мурашкі, гэта-ж людзь ужо пераждывалі ад жніва да жніва. Гэт'кая лапіна выборліве зямлі, як раз сынам і зяцём. Новаю вёску выставілі-б і сенажаці мелі-б нішто і вада бліска... Але што-ж зробіш? Немцы сядуць, будуць раскашавацца, а ты, чалавеча, мусі...

— Куды гэта ўсе дзенецца?—уздыхалі старыя, гледзячы на моладзь, што вечарамі рассыпалася па дарогах, а было ясе гэтулькі, ажно сьцены расьпірала. А за што-ж мелі купіці тае зямлі, калі людзь на жыцьцё ставала?

* * *

Шасьцёх іх было забраўшыся ў карчме, усе найпершыя дзяцюкі ў сяле, сыны гаспадарскія, радзіліся пільне, але дзеля таго што гоман рабіўся што раз вялікшы і цяснота, дык перайшлі ў жыдоўскі пакой.

Пакой быў цесны, запханы раськівданымі бэбахамі, у каторых спалі жыдзяняты, так што людзь памясьціліся ля стала. Адна сьвечка лаёвая цьмяна гарэла. Рыгор пусьціў пляшку, прапілі раз-другі, але неяк ніхто не пачынаў із чым прыйшлі, ажно Мацей азваўся, насьміхаючыся:

— Пачынай, Рыгору, бо як куры на дажджы сядзіце!

Не пасьпеў Рыгор пачаць, як увайшоў каваль і вітаючыся шукаў дзе бы прысесьці.

— Няпрошаны госьць!—вырвалася ў Мацея. Здароў будзь, Міхале!—дадаў зараз, спыняючы злосьць.

Каваль выпіў і, робячы вясёлаю міну, здаваўся жартліва:

— Я ня ласы на чужыя сакрэты і, відаць, я тут непатрэбны...

Добра сказаў! Добра вашэці зь Немцамі ў пятвіцу салца з каваю пайдаць, дык яшчэ лепей будзе сягодня, у сьвята...

— Гамовіш Плошка абы што, быццам упіўся... — буркнуў.

— Ведама, што зь імі карагодзіцься.

— Хто мне работу дае, таму раблю, не перабіраю.

— Работу! што іншае ты зь імі робіш—сказаў цішэй Вахнік.

— Як і з панам наш лес абрабляў — дадаў грозна Прычка.

— Пакінёце яго, робе сваё бяз нас, дык і мы возьмемся да свайго безь яго — сказаў Рыгор, гледзячы яму в войстра ў вочы.

— Калі-б вас стражнік угледзіў пераз вокны, падумаў-бы, што змаўляецеся на каго!—быццам сьміяўся, але вусны ў яго дрыжэлі за злосьці.

— Можа й так, толькі не на цябе: за малая ты шышка, Міхал.

Насунуў шапку і выйшаў, бразгаючы дзьвярыма.

— Зьнюхаў штось і на ўзьведы прыбег.

— Пойдзе цяпер слухаць пад акном.

— Аб сабе яшчэ штось пачуе, што яму не захочацца.

(Далей будзе).

ным,—сьвядомы Беларус, маючы сярэднюю асьвету, лічыў сябе адпаведным на гэтае становішча" (прадавальніка ў кнігарні), але я зъявіў яму, што месца ўжо занята, пры тым быццам дадаў, што прадавацъ у кнігарні могуць толькі беларускія дзеячы—грамадзяне Польшчы.

Гэтым заяўляю, што ані я ані Беларускі Гаспадарскі Зьвяз ніколі ня ставілі варункам, каб прадавец у кнігарні быў грамадзянінам Польшчы, бо польскае грамадзянства вымагаецца законам толькі для загадчыка кнігарні і тут п. Пятроўскі чыста зманіў. Так сама няпраўда, быццам я сказаў, што за прадаўцоў у кнігарні прыймаюцца толькі дзеячы, бо я сказаў, што прыймаюцца толькі сьвядомыя вырабленыя Беларусы.

Паводле вышменаванага ліста І. Пятроўскага я сумляваюся, што ён сьвядомы Беларус і мае сярэднюю асьвету і зусім пэўны, што ён за прадаўца ў кнігарню ня годзіцца, затое ён зусім годзіцца за супрацаўніка ў „В. Кгуніцы".

Прыймеце, Гр. Рэдактару, выражэньне маёшчырае пашаны.

Д-р. Я. Станкевіч.

17. XII. 1928.

„Земляробства" ці „ратайства"?

„Bieł. Krynica", каторая ад якогась часу сьмяецца з кожнага, хоць-бы найлепшага беларускага слова, калі яно ўжыта ейнымі палітычнымі ці асабістымі праціўнікамі, надрукавала ў N 48 зацемку *„Нашым моваведам на ўвагу"*. Зацемка надрукавана.. у „Вольнай трыбуне"!. Няма ведама, з чым у зацемцы рэдакцыя „В. Кг." не згаджаецца, хіба толькі з уважлівымі адносінамі аўтара зацемкі А. К. да роднай мовы, бо гэтае ўважлівасьці „Bieł. Kr." не стае.

А. К. ў менаванай зацемцы піша: „неабходна, каб беларускія моваведы што хутчэй выказаліся аб магчымасьці або патрэбе замены слова „земляробства" на „ратайства". Асабліва сягодня, калі аграрная літаратура беларуская надзейна пашыраецца".

Дык хоць „Народ" і неназначаны на разгляданьне таковых пытаньняў, але з прычыны настачы часапісаў адумысловых, займу ў ім крышку месца дзеля высьвятленьня.

Трэба адказаць на два пытаньні: 1) ці словы—„земляроб", „земляробства", „земляробскі"—добрыя? 2) калі яны благія або ня зусім добрыя, дык, ці годзяцца словы „ратай", „ратайства", „ратайскі" дзеля іх замены?

У беларускай мове ёсьць гэт'кія складаныя словы: *скуралуп*—ад „скуру лупіць", *сабакарэз*—ад „сабаку рэзаць", г. зн. біць, *крупадзёрка*—ад „крупы дзерці", *дамавер*—ад „дом верыць", зн. той, каму паверана дом, *дзяньгуб* (лянуцька, гультай, пол. próżniak)—ад „дзень губіць", *кашаноша*—ад „кош насіці" і г. далей; гэт'кіх слоў ёсьць шмат. Усе гэтыя словы народныя беларускія.

З другога боку, маем побач із „урабляць зямлю" (=маск. возделывать землю, пол. uprawiać rolę) яшчэ „рабіць зямлю" з тым самым значэньням. Із „зямлю рабіць" паводле вышменаваных прыкладаў створана *земляроб*, *земляробства*. Калі гэтае слова творанае, а не народнае, няма ў гэтым заганы, бо пры сучаснай цывілізацыі немагчыма абыйсьціся бяз твораных слоў і нямаш жаднае літаратурнае мовы на сьвеце, што бязь іх абыйшлася-б. Намашака жаднае заганы і ў тым, што наламу „земляроб" адпавядаюць блізкія па хворме ў мовах чэскай, маскоўскай і іншых—земледелец (чэск. zemedelec) земледелие, zemedelstwi, бо гэткі спосаб тварэньня словаў ужываецца ў усіх слав. мовах; пры гэтым трэба адцеміць, што маскоўскае „земледелие" хіба ўзята з царкоўна-славянскае мовы. В. Ластоўскі, каторы прапануе замест „земляроб" ужываць „ратай" кажа, што першае слова стварылі Украінцы; я гэтага не ведаю і вельмі ў гэтым сумляваюся; трэба было-б, каб В. Л. прынамся паказаў нам, дзе ён у украінскай літаратуры бачыў гэтае слова.

Як бачым, словы—земляроб, земляробства, земляробскі—зусім добрыя.

Беларускія словы *„ратай"*, *„артай"*, *„араты"* таго самога паходжаньня, што й слова *„рало"*, *„ральля"* (розныя суфіксы, але карэнь той самы). Пол. rola абазначае ўрабляную зямлю, але белр. *ральля* абазначае толькі *заараное* поле, а поле *ўрабляное* завецца *ніваі*. Так сама белр. *ратай*, *артай*, *араты* не абазначаюць таго, што пол. rolnik, маск. хлебопашец, земледелец, але абазначае чалавека, каторы арэ (пол. oracz, маск. пахарь). З гэтага відаць, што словы „ратай", „ратайства". ня годзяцца дзеля замены імі слоў „земляроб", „земляробства", бо маюць іншае, вужшае значэньне.

В. Ластоўскі ў „Узвышшу" даводзе праціўнае, прыводзячы цытаты зь летапісцаў і называючыся на цяперашнюю гутарку каля м. Шэрашова ў Гарадзеншчыне. Ня маючы гэнага нумару „Узвышша", не магу аднесьціся крытычна да гэных цытатаў, але спадзяюся, што і ў іх слова „ратай" абазначае толькі аручага чалавека.

Др. Я. Станкевіч.

Дзівосы й сьмяхоты.

„Лектар думаў аб грамадзянстве, а грамадзянства думала аб сваім лектару".

Гэтак хваліцца захоплены сабою І. Дварчанін, пішучы аб сваім рэфэраце ў № 8 „За працу". Запраўды, беларускае грамадзянства ня мае нічога лепшага рабіць, як думаць аб Дварчаніну. Нічога няма сьмяшнейшага як неўдалька прадстаўляе сябе вялікім чалавекам.

Сваяцтва заядае.

Беларуская Кнігарня „Пагоня" ля Завальнае вул. 7 у Вільні, належачая да фірмовай супалкі, ледзь ліпіць. А віна гэтага—сваяцтва: Ярэміч пасадзіў гандляваць сваю швагрыню, Вільдзюкевіч сваю і абедзьве не на гандлі нічагусенькі ня знаюцца. Каб цяпер вольны ад старшынства ў Інстытуце сам Більдзюкевіч пачаў гандляваць, дык кнігарня й зусім зачынілася-б.

„Навука" І. Дварчаніна.

Сьвядомы Беларус шануе родную мову і стараецца, каб яна не засьмечавалася чужымі словамі, каб асталася чыстай, бо ў роднай мове адбіваецца душа народу. Ня так робяць тыя, што толькі прыкрываюцца беларускім рухам дзеля сваіх асабістых або чужых мэтаў. Гэтак прыкладам, у Празе адзін гуртох беларускіх студэнтаў, сябры каторага гатаваліся заняць урадовыя службы ў Беларускай Радавай Рэспубліцы і дзеля таго прыкідаваліся вялікімі прыяцельмі бальшавікоў, паміж сабою ўжывалі вылучна маскоўскаю мову. Але калі хтось зь Беларусаў іншага кірунку падыходзіў да іх, дык яны пераходзілі на беларускаю мову, бо гэтага вымагала „нацпалітыка". Тое самое мы бачылі ў І. Дварчаніна, каторы на сваім дзівосным рэфэраце 18. XI. даводзіў, што аб чысьціні мовы руліцца ня трэба, што наслае ўсё большае збліжэньне паміж усімі мовамі—з прычыны пазычаньня чужых словаў. Няхай-бы І. Дварчанін такім цьверджаньням не компромітаваў-бы хоць свайго доктарату, бо ўсім ведама, што мова жыве, а ўсё жывое расьце, разьвіваецца, дыфэрэнцыруецца, значыцца далей адыходзе адно ад аднаго. Але Дварчанін гэтага ведаць ня хоча. Няхай жыве „політграмата"!..

Калі хочаць, каб мова была блізкой да „простага" народу—да сялян і работнікаў, дык стараецца, каб яна была дэмократычнай, каб у ёй было як найменей слоў чужых, „інтэрнацыянальных", хоцьбы яны і ўжываліся ў найбольшай лічбы іншых моваў. Так, паміж іншым, робяць у радавых рэспубліках. Гэта І. Дварчаніну ня шкодзіла-б ведаць, бо із сваім „кемным" розумам ён і ў Менску можа апынуцца ў такім цяжкім палажэньню, у якім апынуўся ў Вільні. Адным інтэрнацыянальным брэхам не заўсёды будзе можна выслужыцца.

Браты Беларусы, пашырайце сваю беларускую газэту „НАРОД"!

Выдавецтва Беларускае Сялянскае Партыі. Вільня, Друкарня „РАХ", Сьвята-Ігнатаўская вул. № 5. Рэдактар Б. Станкевіч.